

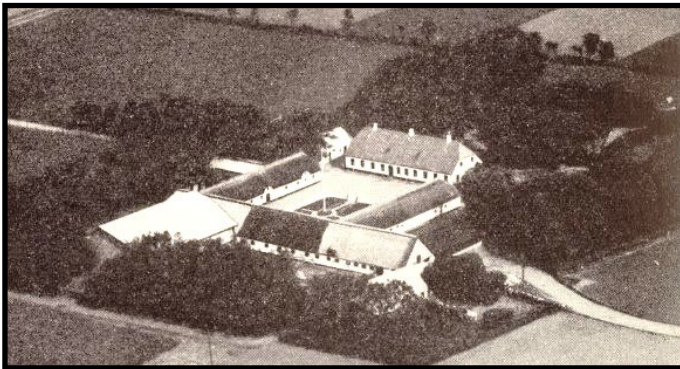
Tjenestekarl på Lille Skovgaard ved Vejen

1946 - 1947

Skrevet af Hans-Henrik Svenning, Munkebo.

Lille Skovgaard er

Søren Peter Knudsen Borgs barndomshjem.

Lille Skovgaard ved Vejen.

Foto: Venligst udlånt af Vejen Miniby

Som et led i min uddannelse til landbrugskandidat skulle jeg finde et landbrug af en anden type end Toftegaarden i Munkebo, hvor jeg havde tjent i halvandet år frem til 1. november 1946.

I "Fortegnelse over Læresteder i praktisk Landbrug", udgivet i 1944, fandt jeg frem til Lille Skovgaard ved Vejen, ikke så langt fra min fødeby Brørup, hvorfra jeg ganske vist flyttede til Odense i 1934 sammen med min familie.

Jeg ringede derfor til ejeren Knud Knudsen Borg, Vejen og hørte på pladsen.

"Jo, jeg kunne godt få pladsen som karl til en løn på 1.800 kr. for året: 1. november 1946 – 1. november 1947."

"Ikke mere?"

"Nej, men så må du også kalde dig landvæsenselev!"

Det var uvist og noget spændende! Men som 18-årig tør man.

Lille Skovgaard ved hovedvejen mellem Vejen og Brørup er kendt som stedet, hvor verdens første kontrolforening blev stiftet ved landbrugslærer Emil Konradis' foranstaltning og med S. P. Knudsen, Lille Skovgaard som formand.

I fortegnelsen står: 61 ha ager (let lermuld) 5 ha skov, fremavl af såsæd, en avlsbesætning af R:D:M, samt hesteopdræt. Antal medhjælpere: 5 – 6.

Pr. 1. november var der ca. 50 malkekøer med tilhørende ungvæg, en hestebestand på 11 fortrinsvis oldenborgere.

Familien På Lille Skovgaard bestod familien af mor og far - Grethe og Knud Knudsen Borg.

De havde tre søde piger Bodil, som var 9 år, en stille og fornuftig pige. Else måske 4 år og frisk og frejdig, og så lille Kirsten på 2-3 år, som også var rigtig sød. Den 3. december kom så drengen, som kunne drive gården videre. Naturligvis kom han til at hedde Søren Peter som sin farfar. Vi karle var med til sammenkomsten i hjemmet, dels som medhjælp, men også som gæster med alt, hvad vi kunne spise.

Løn, kost og logi: Hvad pigerne fik i løn, har jeg ikke kendskab til.

Men karlene: Det var naturligt, at den 25-årige forkarl/forvalter fik den højeste løn: 4.000 kr. for året. De to landbrugsvante karle fik hver 2.500 kr. og jeg, "landvæsenseleven" som "ikke kunne alverden", fik 1.800 kr. for året. Det med elev mærkede jeg nu ikke noget til.

Kunne man derudaf slutte, at forkarlen så skulle yde det dobbelte af min indsats? "Nej, vel!"

Vi gjorde alle fire vores bedste og i bedste arbejdskammeratligt samvær. Og godt arbejdsklima var der så sandelig, hvilket ikke mindst skyldtes Niels Hermans måde at takle tingene på. Ind imellem kunne arbejdet nemlig godt være lidt surt.

Kosten: Den var absolut god. Altid vel tillavet og altid rigeligt. Og her kunne man så øge sin løn ved at spise rigeligt.

Logi: Ja, her var der absolut forskel: Pigerne havde naturligvis et værelse hver på loftet over bryggeret. Hvordan de var, kender jeg ikke noget til!

Niels Herman havde kammer/værelse ved bryggeret over fyrcælderen og med centralvarme.

Og vi tre unge havde kamre ovre ved hestene: En smal gang delte hestestalden fra kamrene, hvor Troels havde sit eget, og Arne og jeg delte et, begge uden varme. En seng, et bord og et skab, som vi medbragte. Det var møblementet. For enden af

gangen ved fodergangen var der en vaskekumme med koldt vand. Der kunne vi tre vaske os. I den strenge vinter 46/47 fik vi lov til at hente en kedel varmt vand i køkkenet. Vi trak tøj på, når vi gik i seng. Rim på dynen næste morgen var ikke ualmindeligt!

Toiletforholdene var også forskellige: Pigernes spand var i et udhus ved bryggeret. Den blev tømt sammen med askespanden ved vores foranstaltning. At bære en fyldt lokumsspand ud på møddingen var kun et problem for den, der var mindst! Karlens toilet bestod af en afskærmning i det ene hjørne af møddinghuset, et brædt med hul og derefter et par meter frit fald ned i møddingen, som i den strenge vinter efterhånden "tårnede" sig op" i betænkelig nærhed af brædtet. Heldigvis nåede vi ikke over til "tårnet", selv om en stor del af vinterarbejdet bestod i at køre gødningen ud i markmødding.

Men med alle disse forhold var vi tilfredse. Det var simpelthen vilkårene!

Arbejdsdagen: Den var lang. Kl. ca. 6 kom Niels Herman og vækkede os tre unge. Og da han var tidligere korporal, brugte han samme facon, som da han var soldat: Smækkede dørene til vores kamre op og med høj stemme kaldte: "Så står vi op!" Op til morgenarbejdet med hestene.

Og med den "rangforordning" som Niels Herman havde foretaget, skulle Troels fodre, Arne strigle og jeg, den nederste i hierarkiet, skulle muge. Forinden havde Niels Herman vandet hestene.

Kl. 6.30 spiste vi morgenmad: Havregrød, brød og kaffe - et godt stort måltid.

Kl. 7 rykkede vi ud med den opgave Niels Herman havde givet os. Fra hestestalden kunne vi gennem staldvinduet se, hvilke redskaber han havde medovre fra redskabsrummet. I efteråret roegrebe og en stor del af vinteren var det møggrebe!

Igangsætningen blev foretaget af Niels Herman, og det gjorde han fornuftigt og godt. Altid på en stille og rolig måde satte han os i gang: "Vil du?" Aldrig: "Du skal!" Den form har jeg senere altid brugt som skoleleder. Det har jeg lært af Niels Herman.

Derefter var det bare om at få vores heste ud af stalden, når de skulle i brug. Der var jo ingen traktor.

Kl. 12.00 skulle vi spise til middag. Frokost i marken i de 5 timer var der ikke noget af, heller ikke drikke! (Sådan var det dengang i Jylland. På Fyn fik vi frokost midt på formiddagen) Så det var en forandring for mig.

En rigtig god middagsmad fik vi, vel tillavet af pigerne, og mad nok til de sultne karle.

(F.eks: 25 æbleskiver pr. mand, hvis det var menuen!)

Kl. ca.12.30 til 12.50 lå vi 4 karle inde på Niels Hermans kammer, som havde varme. To i hver seng og sov middagsøvn!

Kl. 12.50 var der en tår kaffe at vågne på og

Kl. 13.00 rykkede vi ud igen til 5 timers arbejde, igen uden mellemmåltid eller drikke!

At være sulten var værst om vinteren. At være tørstig var værst i den hede sommer 1947.

Kl. 18.00 hjemme med hestene, som skulle ordnes. Håndredskaberne blev vasket og smurt med olie.

Kl. 18.30 var der aftensmad med masser af kartofler og brød. Rigtig god mad fik vi hver dag.

Derefter skulle hestene fodres af kl. ca 21, som det hed. Det gik på skift. Om sommeren var de dog ude.

Altså: 2 x 5 timer i marken med 1 times pause + morgen- og aftenarbejde. 6 dage om ugen!

Der skulle hver dag ryddes sne så bilen kunne komme ud. Snerydningsholdet er her: Hans-Henrik, Niels Herman og Troels.

Foto: Privat -Hans-Henrik Svenning.

Hårdt arbejde. Al arbejde var med håndkraft, dog blev der sået og høstet med hestetrukne såmaskine og selvbinder, og roerne blev "slædet" op.

Når vi kørte roer i kule, påtog Niels Herman sig at læsse af (ved hjælp af to bukke under det ene hjulpar) alt hvad vi tre unge kunne køre sammen til ham! (For øvrigt sad der endnu 18 tdr. land roer i jorden, da vi kom 1. november! Vi var alle fire færdige i vores pladser, hvor vi kom fra! Men vi tog fat!) Som den gode medtjener Troels var, snuppede han lige en del af min side, når vi læssede roer i marken. Roerne kom op, og jorden herefter pløjet. Tærskearbejdet var også hårdt med et stort værk, der tog godt fra, så halmballerne hobede sig op på loftet, så "lille jeg" knap kunne følge med!

Køre møg ud i markmødding var heller ikke for

"tøsedrenge". Den fik vi af en forbipasserende landmand ros for!

Til daglig spiste Grethe, børnene og pigerne altid sammen med os i spisestuen, hvor vi sad efter "rang". Husbond for bordenden, karlene på bænken langs vinduet, Grethe, pigerne og børnene på modsat side. På væggene hang der malerier af gårdens køer og heste. Så godt malet af Troels Trier at man kunne kende de enkelte dyr. Grethe talte altid sødt og venligt med os, ofte om vejret.

Ikke altid var Knud med ved bordet på grund af sine mange møder i byrådet. Men når han var der, var det ganske udmærket, og der kunne godt føres en samtale, mest med forkarlen, for Knud var ikke af mange ord, men ellers god nok. Nogen ville nok kalde ham arrogant, men det var nu hans facon.

Folkehold Den 1. november mødtes da for første gang 6 unge mennesker: 4 karle og 2 piger.

Niels Herman Schmidt fra Brørup 25 år forkarl, (han måtte godt kalde sig forvalter).

Han havde et vældig godt tag på os unge og vi lærte at sætte stor pris på ham.

Troels Fredslund fra Brørup ca. 18 år 1. karl, knagende dygtig til det praktiske arbejde.

Arne Varming fra Andst ca. 18 år 2. karl, havde vældig god forstand på kvægavl.

Hans-Henrik Svenning fra Odense 18 år 3. karl, kun halvandet år ved landbruget på Fyn, men skulle have 3 år i praktisk landbrug. Martha Christensen fra Midtjylland ca. 20 år kokkepige, var meget omsorgsfuld for os karle. Lis Kristoffersen fra Dons 18 år stue-kokkepige. Hun var vældig frisk og gik godt i spand med Martha.

Vi seks udviklede et vældig godt kammeratskab som holdt fortsat, efter at vi skiltes og flyttede til forskellige steder i landet. Nu er vi kun tre tilbage, men vi ses stadig. En fodermester med kone og lille dreng med bolig i et lille hus bag møddingen

Hjemtur. Efter arbejdsugen på 6 dage var der delvis fri om søndagen. Hestene skulle jo passes og det gik på skift mellem os. Men en gang om måneden skulle fodermesteren have fri. Han var i virkeligheden sammen med sin kone røgttere, for Knud og Niels Herman sørgede for det med foderblanding m.m. På deres fridag var det os karle, der tog over. D.v.s. stort set var jeg fri for det med køerne, da jeg ikke havde beskæftiget mig med det før. Her var igen mine medtjenere gode kammerater og tog tørnen.

På vores hjemturs-søndage skulle vi så passe hestene og i øvrigt, hvad Knud, vores husbond kunne finde på af opgaver, og der manglede fantasien in-

genting. "Vi skal lige....." og så fik vi en god snak med ham, alt imens vi ordnede forskellige ting. Han var jo i byrådet i Vejen og havde nok at gøre der på hverdage, og så var der jo god tid om søndagen til de mange små gøremål. Alt OK.

At feje hele gårdspladsen en søndag formiddag – med én kost, var ikke spor sjovt! Den var stor!

Afgrøderne bestod mest af korn og roer, byg til fremavl og svinefoder, kålroer til køerne og foderroer til hestene. Store græsarealer til køer og heste: men på grund af den tørre sommer i 1947 blev der ikke noget hø. Vinteren var frygtelig hård. Når vi kørte roer ind, var de ofte frosne, så de blev lagt på fodergangen til optøning ved køernes ånde. Roerne til hestene måtte ofte "pilles" ud af roekulen, som kun var optøet i den inderste, midterste del af kullen.

Det høstede korn blev kørt i laden eller sat i hæs udenfor til tærskning senere.

Kvægbestanden bestod af Rød Dansk Malkerace af høj standard. Der var ca. 50 malkekøer, som røgtteren Christian og hans kone passede. Knud havde købt en tyrekalv i Rudme på Fyn. "Rudme Blok" hed den. Den blev købt tilbage på vilkår af, at Lille Skovgaard skulle have sæd, som blev sendt til Vejen station.

Udover køerne var der avl af tyre, og på et tidspunkt havde vi 17 tyre i forskellige aldre gående i bokse (til stor frygt for min mor i Odense).

Den gode fremavl af køer viste sig bl.a. ved Ungskuet i Varde, hvor en samling kvier fik en pæn bedømmelse. At samlingen fremstod en anelse bedre ved, at der under det tykke lag halm blev lagt et par fjæle under de to mindste i samlingen i stedet – fortæller vi ikke til nogen!

Hestene. Der var flest oldenborgere og et par jyske i besætningen. Stammoderen, som vist nok var hentet syd for grænsen hed Tykke. Fra den yngste og

Lille Skovgaard . Nr. 2 af de voksne mænd set fra højre er Søren Peder Knudsen .

Foto: Venligst udlånt af Vejen Arkiv.

mindste (og vildeste) ende var parrene Ulla og Bella, Musse og Smut, Nete og Tykke. De jyske hed Rosa og Rita, Ross og Isak, og Jytte, som blev i Brørup og de blev solgt til polske opkøbere.

Vi fik tildelt hver et spand, behørigt efter "rang". Den ringeste karl fik også de dårligste heste. Jeg var nu godt tilfreds med mine to jyske heste, de var rolige og trak i hvert fald godt. Udenforstående kunne godt finde på at mobbe mig en smule. Pyt! Oldenborgerne var livlige heste og kunne en enkelt gang volde Niels Herman problemer, efter som det var de yngste, men de to Ulla og Bella var gode at ride søndagstur på, som Troels og jeg fik lov til. Den gik til Brørup til vores familie.

Tørveмосen. Fra den moselod, som hørte til Lille Skovgaard hentedes brændsel til eget forbrug.

Et lille sjak på nogle tørvearbejdere arbejdede der. Men på et tidspunkt manglede de en karl med hest til at køre de opgravede tørv ud på tørrepladsen. Der bad Knud mig om jeg kunne tænke mig det job. Naturligvis. Og på den uge jeg var i mosen, gav han mig 200 kr! Mere end en månedsløn.

Den praktiske landmand. Knud var en dygtig og praktisk landmand. F.eks. havde han konstrueret en praktisk foranstaltning i roekammeret: Når roerne skulle skæres til køerne, blev de fra roeskæreren via en snegl transporteret op i en stor kasse over gulvhøjde, så roerne, når de skulle bruges, blot af sig gled ned i fodervognen. Knud havde et slogan: "Det gælder om at stille det så snildt an som muligt". Sådan!

For at spare "mandetimer" ukrudtsharvede vi på tværs af agrene med to harver og fire heste for.

Det kunne godt gøre mig lidt nervøs, men det gik!

Fritid. Aftenen efter spisetid kunne vi tilbringe i spisestuen, på vort kammer eller udenfor. Og så var der gymnastik og håndbold. Det gik vi til i Eskelund ved Brørup, hvor Troels og Niels Herman kom fra.

Gymnastik. Det var kun nogle af os der gik til det i den iskolde gymnastiksal i Eskelund skole. Jeg deltog i øvrigt på Ribe Amtshold i det store landstævne i Odense sommeren 1947, hvortil Troels og jeg cyklede sammen.

Håndbold. Vi spillede håndbold om sommeren, og der var vi lige ved at komme på kollisionskurs med husbond: Ikke alle måtte vi samtidig forlade gården, da der altid skulle være én hjemme for at se efter hestene, som gik i en fold uden for gården. Det var et forlangende. Nu spillede vi alle fire ikke på samme hold, så det blev et stafetløb, når der var kampe. Sådan var det! Ikke aftalt ved fæstemålet!

Ungdomsmøder. Møderne blev holdt i Vejen Ungdomsforening fulgte vi også med i. Her var Jens Chr. la Cour Madsen formand. Der var flere spændende foredrag — også bal en gang imellem.

Dilettant. Niels Herman og jeg var med i Venstres Ungdom og vi spillede dilettant flere steder på egen.

Bal. Som unge mennesker gik vi naturligvis til bal rundt omkring. Og vi dansede hele aftenen, og vi cyklede hjem igen, evt. efter at have fulgt en pige hjem. Det var såmænd så ærbart. Og billigt.

Økonomi. Med 1800 kr. om året er der ikke plads til de store udskejelser.

Nødvendige udgifter for 1946:

Indkomstskat: 26,20 kr., kirkeskat: 6,60 kr., sygekasse 52,05 forsikringer 29,00 kr. Frakke og arbejdjakke: 65,00 kr. + 21,00 kr. i alt 86,00 kr., kasket 8,00 kr., arbejdsbukser 14,50 kr., klipning 2,00 kr., tog-billet Vejen — Odense retur 12,50 kr.

Fornøjelse: Bal: 1,50 kr. Garderobe: 0,25 kr. og Cykelstald: 0,75 kr.

Far, der var skrædder havde syet mig et par spidsbukser. Dertil hører et par langstøvler. Det kunne man få. Jeg hævdede 150 kr. af min løn, svarende til en månedsløn. De slog og gik til!

Mine træskostøvler var slidt op. Gummistøvler. Til Vejen: Ingen gummistøvler her, stod der i vinduet. Beklagede mig til Knud. Øjeblik! Tog telefonen. "Min karl kommer ned og køber sig et par gummistøvler i nr. 42." OK!!! På'en igen! Der var Knud flink!

Poul la Cour-kort fortalt

Født 1846 og død 1908

af

Bjarke Thomassen

Poul la Cour .

Foto: Poul la Cour Museet

Som barn og ung

Poul la Cour kommer fra en meget foretagsom familie og formentlig også en familie, hvor der lå nogle forventninger til børnene. Poul la Cours far, Jørgen Carl la Cour blev senere kendt for sit arbejde med at skabe uddannelsesmuligheder for unge landmænd. Det var ham som siden oprettede Lyngby Landbrugsskole.

Som 12-årige kom Poul la Cour på Randers Latinskole, fordi han gerne ville være præst, men han følte ingen interesse for de humanistiske fag, og ved afgangseksamen 3 år senere fik han kun karaktererne tg og mdl. Derimod var han meget optaget af fysik og matematik, hvor han fik topkarakterer. Dette kom til at bestemme hans fremtid.

I 1864 flyttede Poul la Cour til København med det formål at studere fysik og matematik på Københavns Universitet. Da der kun var indskrivning på universitetet hvert andet år, brugte han det første år på Landbohøjskolen, hvor han udvidede sine skolekundskaber. I 1865 begyndte han på Københavns Universitet, hvorfra han skrev magisterdisputats i 1869 i meteorologi. Herefter havde han en periode på 16 måneder som underkorporal i militæret.

Med det formål at studere oprettelse af meteorologiske målestationer foretog han i 1870 nogle udlandsrejser. Hans storebror J. C. la Cour forsøgte at få ham ansat som leder af det kommende danske meteorologiske institut, hvilket mislykkes. Han fik dog stillingen som underdirektør i Meteorologisk Institut, da det oprettedes i 1872 i København.

Forudsætningen for at etablere Meteorologisk Institut var, at telegrafien var kommet, for på denne måde kunne man få informationerne om vejret hjem fra hele landet. Telegrafien var på det tidspunkt blevet et utrolig populært kommunikationsmiddel, som alle ville bruge. Systemet var derfor overbelastet.

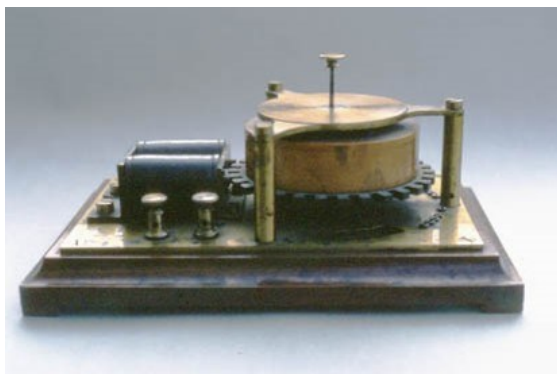

Foto: Poul la Cour Museet

Poul la Cour fik en ide om, hvordan systemet kunne ændres, så man kunne sende flere samtidige signaler på samme ledning. Der var også andre, som arbejdede med ideen, men hidtil havde ingen fundet en brugbar løsning. En af disse andre var Edison i USA. Det lykkedes for la Cour at udvikle et brugbart system, hvor der kunne sendes op til 16 samtidige beskeder. Systemet blev kaldt stemmegaffel-telegrafi.

Videnskaberens Selskab tildelte ham en guldmedalje for denne opfindelse, som de betegnede som den største opfindelse på det elektriske område i de sidste 50 år.

Senere videreudviklede la Cour opfindelsen af stemmegaffel-telegrafien til tonehjulet, som var et elektromekanisk apparat, med hvilket man kunne synkronisere udstyr over store afstande. Både stemmegaffel-telegrafien og tonehjulet vakte stor opsigt dengang.

Forholdet mellem la Cour og direktøren på MI, H. C. Hoffmeyer, var fra starten ikke særlig godt. Poul la Cour følte, at han kun blev brugt som sekretær og ikke fik mulighed for at bruge sine evner. Det endte med at la Cour blev bedt om at søge sin afsked, og han forlod MI i 1877.

En lille anekdote fra dengang er, at året efter føder hans hustru Hulda deres første barn, Dan la Cour (1878 – 1942), som i 1929 overtog posten som direktør i Meteorologisk Institut.

I Askov havde Ludvig Schrøder oprettet den udvidede højskole. Meningen med den var, at tidligere elever kunne komme tilbage og få overbygning på deres første ophold. Skolen søgte derfor en underviser med naturvidenskabelig baggrund og med gode formidlingsevner. Poul la Cours hustru så gerne sin mand komme væk fra det stressede opfindertiliv i København, og fik sin mand til at søge stillingen. Hun havde selv været elev på højskolen som ung, og hendes forældre var med i inderkredsen omkring Grundtvig.

Poul la Cour fik stillingen, hvorefter de flyttede til Askov i 1878. Dette blev begyndelsen til et nyt liv og indledningen til en epoke, som 100 år senere skulle få stor betydning for vindmølleindustrien genopståen.

Det blev en hård start på den nye tilværelse i Askov for Poul la Cour, idet hans hustru døde i barselseng kort tid, efter de var flyttet dertil. Trods dette faldt han dog hurtigt til i det uformelle undervisningsmiljø på højskolen. Han blev senere gift med Christine Marstrand.

Skolens religiøse udgangspunkt harmonerede også godt med hans eget ståsted. Trods sin baggrund som naturvidenskabsmand var han dybt religiøs og troede på skabelsesberetningen, som den stod skrevet i biblen. Darwin var nogle år forinden kommet med sin bog om arternes oprindelse, som havde vakt vældig debat i det grundtvigianske miljø på højskolen.

Nogle af de mere dristige elever, fx den unge Jeppe Aakjær, som var elev på Højskolen i 1887, forsøgte at presse ham med spørgsmålet om, hvordan han både kunne være naturvidenskabsmand og samtidig tage skabelsesberetningen i biblen helt bogstaveligt. La Cour havde en vis evne til at vige uden om dette spørgsmål.

Poul la Cour arbejdede videre med tonehjulet, efter at han var kommet til Askov. I 1883 var han på en international messe i Wien, hvor hans opfindelse vakte stor opmærksomhed. Det var i virkeligheden ikke mulighederne inden for telegrafien, som vakte opsigt, men det, at apparatet kunne bruges til synkronisering i forbindelse med opfindelse af andre apparater.

I Wien fik han både en aftale med en forretningsmand i Paris og en i Østrig-Ungarn. Hans bestræbelser udmøntede sig dog aldrig i de store indtægter for ham, formentlig fordi han var mere opfinder end forretningsmand.

I hans undervisning på Højskolen mødte han en vis uvilje mod hans undervisning i matematik og fysik. Grundtvig havde på et stormøde udtrykt, at specielt matematikken var "åndsførtærende og dræbende". I de mere moderne erhvervskredse var der dog en stigende forståelse for, at unge tilegnede sig disse færdigheder. I 1881 udgav la Cour første udgave af bogen Historisk Matematik, som sidste gang blev udsendt i 1966. Udover at den blev brugt på Højskolen, blev den brugt på et stort antal læreanstalter. I 1906 blev den oversat til tysk.

Han udgav mange andre - både fagbøger og mere populærvidenskabelige bøger. Sammen med Helge Holst udgav han bl.a. et stort værk om opfindelser med titlen "Menneskehedens sejr".

I 1906 udgav han en børnebog om en trolde, der styrede energien i verden. Bogen var illustreret af Troels Trier. De fleste af la Cours bøger kan i dag ses på Poul la Cour Museet.

Efter nogen tid i Askov begyndte la Cour at interessere sig for arbejdet på landet, som var præget af lange arbejdsdage og hårdt slid. La Cour tænkte, at det måtte der kunne gøres noget ved.

Han fik den ide, at han ville eksperimentere med brinten, for det kunne måske give belysning på gårdene og måske også bruges i en forbrændingsmotor.

Fremstilling af brint var en kendt teknologi på det tidspunkt, men hans problem var, at der skulle bruges strøm til at spalte vandet med. På det tidspunkt var det kun i de større byer, man var begyndt at tænke på opførelse af elværker.

Hans bror J. C. la Cour havde gode forbindelser til regeringen og han udvirkede, at indenrigsministeriet bevilgede 4.000 kr. til at bygge en vindmølle for.

Med disse penge byggede han i 1891-92 den første el-producerende vindmølle i Danmark.

Foto: Poul la Cour Museet

I forbindelse med brintproduktionen fik han behov for, at møllen fik en jævn gang, og hertil udviklede han sin kratostat, som han fik patent på. Denne fik efterfølgende stor betydning til mange forskellige formål, som fx til regulering af dampmaskinerne i skibene.

Da han senere begyndte at undersøge forskellige vingeprofiler i sin vindtunnel, kunne han med kratostaten opnå et flow gennem vindtunnelen med promillers nøjagtighed.

I 1897 fik han en ny og større bevilling, således at han kunne bygge en egentlig forsøgsstation med en større el-producerende vindmølle. Staten var allerede dengang interesseret i, at der blev forsket i alternativer til den stigende import af kul. Det er disse bygninger, som fortsat eksisterer i Askov, og som i dag rummer Poul la Cour Museet.

I centerets kælder blev der installeret 10 store elektrolysekar, hvorfra brinten og ilten blev trykket over i hver sin underjordiske beholder. Brintbeholderen eksisterer fortsat og kan ses på museet.

Fra disse beholdere blev der lagt blyrør dels til

hans egen bolig, som var nabo til centeret, og dels til Højskolen, som lå ca. 400 derfra. Begge steder blev der opsat brintlamper til belysning.

Han fik også patent på sin opfindelse af "la Cournøglen", som var en slags laderelæ. Denne blev fremstillet i et stort antal på forsøgscenteret og blev installeret på datiden mange nye elværker.

Det blev dog ikke brinten, men udviklingen af den ideelle vindmølle, som skulle blive la Cours livsværk og det, han huskes for i dag.

Med sin vindtunnel begyndte han at lave en systematisk afprøvning af forskellige vingeprofiler, hvilket endte med, at han fik optegnet det såkaldte muslingediagram. Dette viser den optimale profil af en vinge i hele dens længde og ligner til forveksling udformningen af den moderne vinge, som bruges i dag. Han nåede dog aldrig at få den udført i praksis, hvilket formentlig skyldes, at han manglede de rigtige materialer.

Han fik også påvist suget på bagsiden af en vinge og fik dokumenteret, at møllerne skulle have så få vinger som muligt. Han fandt ud af, at det var det overstrøgne areal og ikke arealet af vingerne, som havde betydning for møllens effekt.

Omkring år 1900 opstod der et stort behov for nogle, der kunne udføre elinstallationer, som var et helt nyt arbejdsområde. La Cour oprettede derfor en elektrikeruddannelse, som optog unge mænd over 18 år. En af elever var Johannes Juhl, som senere skulle føre Poul la Cours arbejde videre. Det var Johannes Juhl, som stod bag udvikling af Gedsermøllen fra 1954.

Poul la Cour var meget aktiv på mange samfundsmæssige forhold. Han var formand for Ribe Amts Skytteforening fra 1881 til 1904. Han tog initiativ til, at Askov kirke blev bygget i 1902 og var formand for menigheden i flere år. Kirken var en valgmenighedskirke, hvor det var lærere på Askov Højskole, som fungerede som præster.

Poul la Cour blev formand for elektricitetskommissionen, skrev et stort antal lærebøger i fysik, kemi og matematik samt en lang række faglige artikler i både ind- og udland.

Han var initiativtager til en lang række projekter, som alle på en eller anden måde havde et socialt og samfundsmæssigt sigte.

Indtil 1950 kunne man på forsøgsmøllen tage det obligatoriske kursus i værkstedspraksis, der var nødvendigt for at læse på universitet til cand.polyt., som det hed dengang.

H. C. Hansen, som har skrevet en doktorafhandling om Poul la Cour, har meget rammende brugt

titlen: Poul la Cour, grundtvigianer, opfinder og folkeoplyser.

Allerede omkring 1902 begyndte stedet at fungere som byens elværk. I starten var drivkraften udelukkende den store vindmølle fra 1897, men meget hurtigt blev den udbygget med en petroleumsmotor og senere med en dieselmotor.

I 1903 tog la Cour initiativ til at stifte Dansk Vind Elektricitets Selskab (D.V.E.S.), hvis formål var at udbrede brugen af vindkraft.

Efter Poul la Cours pludselige død i 1908 overtog J. Th. Arnfred ledelsen af forsøgscenteret. Arnfred kendte stedet, idet han havde været la Cours hjælper i flere år.

Efterhånden ændrede stedet dog karakter, og hovedformålet blev udelukkende at fungere som byens elværk. Det var et jævnspændingsværk, og det var ikke koblet sammen med noget andet net. I 1958 var byens forbrug steget så meget, at elværket ikke kunne klare forsyningen, og da der også var krav om, at forsyningen skulle ændres til vekselspænding, blev det nedlagt.

Askov Højskole købte i 1936 bygningerne for at bruge disse til undervisning i praktiske fag, men dette ophørte i slutningen af 1990'erne. Bygningerne havde indtil da tilhørt staten.

I 1996 blev der i Askov nedsat en møllegruppe med det formål at redde bygningerne fra nedrivning. I år 2000 lykkedes det med penge fra vindmøllefabrikanterne at erhverve bygningerne. I den forbindelse blev der stiftet en selvejende fond, Poul la Cour Fonden, som står som ejer af stedet. Bygningerne er løbende blevet renoveret og udstillingen er forsynet med replica af Poul la Cours tidlige arbejdsredskaber (vindtunnel og kratostat), ligesom Poul la Cours betydelige arkiv er ordnet og registreret til brug for bl.a. historie forskere.

I dag er stedet omdannet til museum og undervisningssted, og hvert år kommer der flere hundrede unge fra folkeskolens ældste klasser og fra gymnasier, og får undervisning på det naturvidenskabelige område. På denne måde fortsætter stedet i Poul la Cours ånd.

Foto: Poul la Cour Museet

Vejen Lokalhistoriske Forening, Huset, Østergade 2, 6600 Vejen

Formand: Mogens Krintel

Næstformand: John Kristensen

Kasserer: Egon Jørgensen

Sekretær: Lise Krintel

Medlem: Ejvind Munk Jensen

Suppleanter: Birthe Klockmann Nielsen og Tove Nielsen

Revisor: Viktor Fejfer Jacobsen

Lokalhistorien, gammelt og nyt - Vejen Lokalhistoriske Forening:

Redaktion: Birthe Klockmann Nielsen, Mogens Krintel og Tove Nielsen.

Ønsker du at blive medlem af foreningen, kan du gøre dette på foreningens hjemmeside:

www.vejenlokalhistoriskeforening.dk

Hvad sker der i foreningen:

Foreningen afholder årligt 9 medlemsmøder - de såkaldte *Onsdagsmøder*.

Den første onsdag i måneden (februar-juni og september - december) mødes foreningens medlemmer til en snak om lokalhistoriske emner. Ofte er der en indleder, der fortæller om et lokalhistorisk emner. Måske vises der en film eller måske kigger man gamle billeder, hvis indhold medlemmerne prøver at verificere. Det kan være, at der bliver arrangeret en tur til en virksomhed i Vejen Kommune - eller måske til et lokalt arkiv i området. Alle medlemsmøder afholdes i Salen på *Aktivitetscentret Knudepunktet, Kærhøjparken 19, 6600 Vejen*. På foreningens aktivitetskalender på hjemmesiden www.vejenlokalhistoriskeforening.dk kan du læse om disse onsdagsmøder og om aktiviteterne iøvrigt.

Bøger til udlån:

Foreningen har nogle bøger, som medlemmerne kan låne.

Det drejer sig i øjeblikket om følgende titler:

Ejner Pedersen: Håndværk og livsværk

Hans Dal: Min far var fremmedarbejder i Hitlers 3. rige.

I. C. Heuch: Kunsten at læse

Kristian La Cour Pedersen: Minder fra Georgia og Knud Pedersens skolehjem i Skibelund

Kristian Nielsen: Livserindringer

M. Koed: Jeg husker

Mogens Krintel: Det er da gået meget godt

Mogens Krintel: Livet på Brejdablik i Vejen

Mogens Krintel: A.B.Vejens Byggeselskab 1955-2007.

Niels Fjord: Fortællinger og skitser fra mit liv

Niels Hansen Jacobsen – udgivet i anledning af hans 150-års fødselsdag

Ole E. Christiansen: Den tyske kommandant og danskerne

Ole E. Christiansen: Krigen, der aldrig kom 1-4.

Poul Dam: Arnfred

Svend Aage Johansen: Min livshistorie

Vejen besat og befriet: DVD.

Aage Højer Schmidt: Guldsmeden fortæller

Arkivets åbningstider:

Mandage: 9.30 - 16.00

Tirsdage: 9.30 - 16.00

Kontakt

79 96 52 75

vejenarkiv@sonderskov.dk

Østergade 2